

Merkenpraat

door P. Smiesing

Bij het ordenen van mijn collectie kwam ik twee figuurmerken tegen die ik nog niet op afbeeldingen ben tegengekomen. Het zijn de merken de 'gekroonde tabaksrol' en zeer waarschijnlijk het merk 'aambeeld'.

Gekroonde tabaksrol

In het in 2003 verschenen naslagwerk van Hans van der Meulen, *Goudse pijpenmakers en hun merken* [1], wordt het merk op pag. 51 vermeld, maar niet afgebeeld. Het merk werd vanaf 1679 door de Goudse pijpenmaker Joannis Presser op zijn producten gezet. Gezien de korte periode dat dit merk werd gebruikt, is het waarschijnlijk vrij zeldzaam. Het beeldmerk bestaat uit zeven verticale ribbels die duidelijk een tabaksrol vormen (zie afbeelding). Het merk zal geen verwarring gegeven hebben met bijvoorbeeld het merk de *liggende gekroonde wijnton*. Hier zijn de hoepels dwars gestreept, de duigen horizontaal en is het merk niet zo langgerekt. Een ander merk dat er ook oplijkt, is de *trekzaag*, maar dit werktuig heeft een getande onderzijde, een rechte bovenzijde en heeft bovendien handvatten aan de uiteinden.

Het gekroonde aambeeld

Het volgende merk is volgens mij het beeldmerk het *gekroonde aambeeld*. Wij kennen het aambeeld als beeldmerk vooral met *de smid*. Dit miniatuurtje is een kunststukje van graveerwerk. In *Goudse pijpenmakers en hun merken* [2] wordt het aambeeld in drie verschillende versies vermeld:

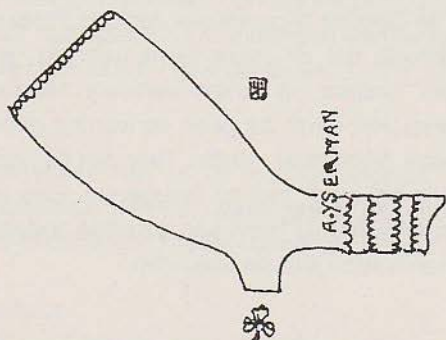
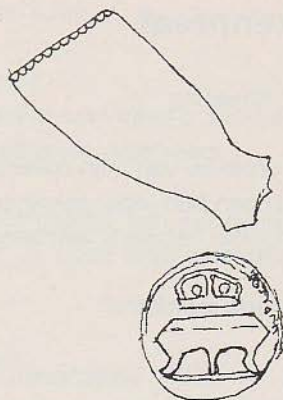
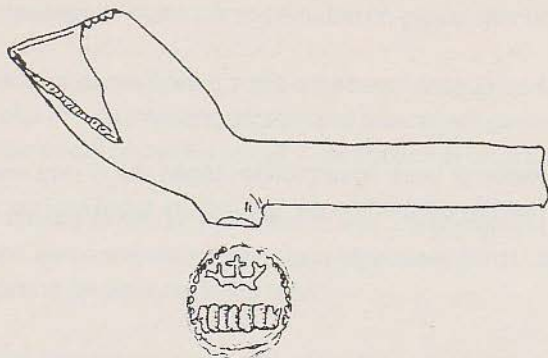
1. aambeeld
2. smid
3. man bij het aambeeld

De pijpenmaker Jacobus van Holland had zowel het merk *man bij het aambeeld* als het merk *smid*. Met deze twee verschillende aanduidingen wordt dus hetzelfde merk bedoeld en is de smid steeds actief bij het aambeeld aanwezig. Maar blijkbaar bestaat er ook een merk zonder smid. Daarom vermoed ik dat het voorwerp op de hiel van de trechtersvormige pijpenkop het *aambeeld* voorstelt.

Het blok van het aambeeld eindigt aan de uiteinden in twee poten, leunt op drie poten en is gedekt door een kroon.

Verhuurd merk?

Een andere opmerkelijke vondst betreft een klein pijpenkopje met een stukje steel, waarop het hielmerk niet overeenkomt met de maker op de steelstempel. Het hielmerk is het *klaverblad* en de steelstempel geeft de naam 'A. Yserman'.

1a.	A 1454	C 3163	C 3828
1b.	Amsterdam, Hoogte Kadijk	Amsterdam, Rapenburgerplein	Gouda
2a.	Trechter	Trechter	Ovoïde
2b.	-/-	-/-	-/-
2c.	-/-	-/-	- / Gouds wapenschild
2d.	Tabaksrol gekroond	Aambeeld	Klaverblad
2e.	Geglaasd	Geglaasd	Geglaasd
2f.	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd
2g.	Gehele radering rondom ketelopening	Gehele radering rondom ketelopening	Gehele radering rondom ketelopening
2h.			
3a.			Raderingen afgezoomd met "A. YSERMAN"
3b.	Geglaasd		
3c.			
4.	1679-1690	1689-(1714)	1749-
5.	Gouda	Gouda	Gouda
6.	Joannis Janse Presser	Lammert Willemse Weldrager	Arij IJserman
7.		[2, p. 37]	[2, p.35 en 43]

Volgens de boeken bezat de Goudse pijpenmaker Arij IJserman het merk *man in de boot* en werkte hij vanaf 1749. Het merk *klaverblad* was vanaf dat jaar tot 1755 in eigendom van de Goudse pijpenmaker Abraham van der Spelt.

Ferrie Kompier en E. Nijhof [3] maakten in 1980 melding van het feit dat de naamstempels op de stelen soms niet overeenkwamen met de hielmerken. Helbers merkte in het standaardwerk "Goudsche pijpen" reeds eerder op, dat bepaalde Goudse pijpenmakers hun merk ook verhuurden. Blijkbaar is dat ook hier het geval.

Het pijpenkopje heeft aan de rechterzijde van de hiel het Goudse wapen als waarborgmerk. Als dit Goudse wapen niet aanwezig was geweest, is men geneigd de pijp met de kleine kop (HBO: 40.19.15½) te vroeg te dateren. Aangezien de naamstempel en de steelversiering dicht bij de steel zijn gebleven, hebben we hier te maken met een korte pijp met kleine kop. Waarschijnlijk mocht Arij IJserman het merk *klaverblad* alleen op zijn korte pijpen zetten.

Literatuur

- [1] Helbers, G.C., 1942. De merken en het merkenrecht van de pijpmakers te Gouda. In: G.C. Helbers en D.A. Goedewaagen, *Goudsche pijpen*, p. 23-35.
- [2] Meulen, J. van der, 2003. *Goudse pijpenmakers en hun merken*. Leiden.
- [3] Kompier, F.F., m.m.v. E. Nijhof, 1980. Dateringsmethoden Friedrich HBO. In: *Pijpelogische Kring Nederland*, 3de jaargang, nummer 11, p. 7-13.

Mededelingen *Opening Nieuw Museum*

Nederland heeft een nieuw tabaksmuseum. Op 13 november 2004 opende de Delftse burgemeester Verkerk onder grote belangstelling het Tabaks Historisch Museum in de Van Bossestraat 2 te Delft. De in 1941 geopende tabakswinkel *t Mannetje* is onlangs gesloten. Louis en Reina Bracco Gartner hebben met anderen hard gewerkt om deze winkel om te toveren tot een aangenaam en gastvrij museum op het brede terrein van de tabacologie. De moeite van een bezoek waard, en de uitgebreide bibliotheek staat geïnteresseerden ter beschikking.

Bel voor een bezoek met Louis Bracco Gartner, tel 015-2122411 of mail naar tabaksmuseum@wanadoo.nl

Websites

Foutieve melding in PKN nr. 106, site Aad Kleijweg moet zijn:
<http://zonnet.nl/kleijweg1>

Verzamelbeurs

Op 12/13 februari 2005 wordt in het Beursgebouw te Eindhoven een collectors' fair gehouden: www.collectorsfair.nl

Tafels en kramen zijn te huur voor respectievelijk € 75,- en € 93,75.